

Med Bibelen på barrikadene

Det var ikke religionen som underordnet kvinnen, det var mannens forvrengte mistolkning. 1800-tallets kvinnesakskvinner nytolket Bibelen med Darwin som inspirasjon.

For kvinnesakspioneren Aasta Hansteen kunne religionen være en kilde til frigjøring. Maleri av Marie Hauge, 1903., Eier: Drammens Museum

Det har vært lite oppmerksomhet rundt hvordan de første kvinnesakskvinnene brukte religion i diskusjoner og skrifter.

Det mener Aud V. Tønnessen, professor ved Det teologiske fakultet på Universitetet i Oslo.

[Aasta Hansteen](#) og [Ragna Nielsen](#) i Norge og suffragetten [Elizabeth Cady Stanton](#) i USA var viktige kvinnesakspionerer med klar religiøs forankring.

Stolte ikke på sekulær stat

Mange av de ledende kvinnesakskvinnene mente at dersom det skulle skje en samfunnsendring til kvinnes fordel, måtte også teologien endres.

– De ønsket en nytolkning av kristendommen som kunne fungere som en felles retorisk plattform i kampen for kvinnes rettigheter, forteller Jorunn Økland, professor ved Senter for tverrfaglig kjønnsforskning.

– Man må være klar over at referanser til Bibelen og kristendom for mange på denne tiden var en del av retorikken som ble brukt, og at folk ikke alltid nødvendigvis la så mye i det.

1800-tallet var en brytningstid mellom religiøs og sekulær autoritet. Særlig i siste halvdel av århundret ble religionen etter hvert utskilt fra resten av samfunnsdebatten.

– Men det var typisk for de ledende kvinnesakskvinnene på 1800-tallet at de ikke stolte på at en sekulær stat ville ivareta kvinnes interesser og rettigheter, sier Økland.

– Det var en av grunnene til at de mente at det var viktig å komme fram til en mer kvinnevennlig teologi.

Monopol på kjønn

– For når det gjelder temaer som omhandler familien, kvinners rettigheter, forholdet mellom mann og kvinne i samfunnet, ser vi at religiøse argumenter ble brukt og vektlagt mye lenger i de offentlige debattene enn det vi ser på mange andre samfunnsområder, hevder Økland.

Tønnessen og Økland mener årsaken er at kirken på 1800-tallet lenge nærmest hadde monopol på å definere kjønnene og forholdet mellom dem.

– For eksempel var kunnskapen om hva en kvinne er, knyttet til teologiske forestillinger og konsepter, sier Tønnessen.

– Eva var formet av et ribben tatt fra Adam, noe som ble forstått dithen at kvinnen dermed var underordnet og avhengig av mannen. Mannen ble derimot sett på som enestående, uavhengig og overordnet.

Den forvrengte mannskirken

Det var disse utbredte religiøse oppfatningene flere av de ledende kvinnesakspionerene ville til livs. Blant annet mente en av de tidligste kvinnesaksforkjemperne i Norge, Aasta Hansteen, at forestillingene om kvinnen som underordnet mannen bygget på feiltolkninger og forvrengninger av Skriften.

– Hun mente at Skriften var blitt mistolket av menn som feilaktig kun så sitt eget kjønn i Gud, sier Tønnessen.

– Etter hennes mening var det «mannskirken» som hadde forvrengt og mistolket Paulus, slik at det virket som om han mente at kvinnen burde tie i forsamlinger og ikke opptre offentlig. Ifølge Hansteen mente Paulus det motsatte.

For Hansteen representerte religionen egentlig en kilde til kvinnens frigjøring.

– Men under den forutsetningen at religionen ble frigjort fra mannens «herskesyke», og rett fortolket, sier Tønnessen.

En tvekjønnet Jesus

I boken Kvinden skabt i Guds billede fra 1878, underbygget Aasta Hansteen sin feministiske teologi blant annet gjennom en nytolkning av treenighetslæren. Siden skapelsesberetningen i det første kapittelet i Bibelen forteller at både mann og kvinne ble skapt i Guds bilde, må kvinnen være like mye representert i treenighetens tre personer som mannen, hevder Hansteen i boken.

Slik hun så det, var Gud Faderen prototypen på en mann fordi han «især udmerker sig ved handlingens skaberkraft og har en mægtig optræden». Tilsvarende var Den hellige ånd prototypen på en kvinne som åpenbarte sannheten for mennesket gjennom kjærlighet og følelser.

– For å fastholde kjønnsbalansen måtte Jesus, slik Hansteen så det, følgelig bestå av like mye mann og kvinne. Han var «midtpartiet», ifølge Hansteen. Et sted beskriver hun ham som «det rent menneskelige, eller fælles-menneskelige, som udfylder og forener den mandlig-kvindelige tofoldighed, hvorved den menneskelige trefoldighed fremstiller sig for oss», sier Tønnessen.

“

– Hos Hansteen var den feministiske religionskritikken først og fremst en kritikk av mannsdominansen, mer enn av religion som sådan.

Første feministiske flyktning

Hansteen mente at religionen først ville virke frigjørende for kvinner når kvinner selv ble aktive fortolkere av teksten

– Hun mente at kvinnens ikke-privilegerte posisjon ga henne en unik tolkningskompetanse som mannen, det privilegerte kjønn, manglet, forklarer Tønnessen.

– Hos Hansteen var den feministiske religionskritikken først og fremst en kritikk av mannsdominansen, mer enn av religion som sådan. Det var ikke religionen som tvang kvinnen inn i et underordningsforhold, det var mannen.

Hansteens ideer ble ikke tatt vel imot i samtiden. Hun ble latterliggjort på sine foredragsturneer, karikert i avisene og plaget av hånende guttegjenger når hun gikk på gata.

– Man kan si hun var vår første feministiske flyktning, sier Tønnessen.

Hansteen orket til slutt ikke bli i Norge, og bodde i USA fra 1880 til 1889. Oppholdet i USA forsterket hennes interesse for nytolkning av bibelsk materiale.

Da hun i 1897 utga boken Kristi Kirke i det nittende Aarhundre, plasserte hun sitt eget frigjøringsprosjekt i sammenheng med arbeidet til anti-slaveriforkjemperen, feministen og sosialdarwinisten Elizabeth Cady Stanton.

Stor innflytelse

Elizabeth Cady Stanton er blant annet kjent som hovedforfatteren av «Declaration of Sentiments» i forbindelse med det første kvinnesaksmøtet i Seneca Falls (1848), som blir regnet som den amerikanske kvinnebevegelsens begynnelse.

Elizabeth Cady Stanton rundt 1880. Foto: Ukjent

- I en tid der mange var svært opptatt av nasjonsbygging, var kvinnebevegelsen bemerkelsesverdig internasjonal, sier Tønnessen.
- Det er tydelig at kvinnesaksforkjemperne i de forskjellige nasjonene kjente til hverandre og at det foregikk en utveksling av informasjon og ideer fra første stund, blant annet gjennom et par store tidsskrifter som vi vet ble lest i flere land.
- Ideene deres har også satt viktige spor etter seg, forteller Økland.
- Sammenlikner man Stantons Declaration of Sentiments fra 1848 med Menneskerettighetserklæringen fra 1948, kan vi se hvilken innflytelse Elizabeth Cady Stanton og de tidlige kvinnesakspionerene faktisk har hatt på samfunnet. Selv om det også finnes interessante forskjeller mellom dokumentene, er mange av de grunnleggende ideene de samme.

Kvinnebibelen

Felles for Stanton og Hansteen var både deres utviklingsoptimisme og at de ønsket å frigjøre kvinner fra ortodokse tolkninger av Bibelen.

- I likhet med Hansteen hevdet Stanton at de generelle prinsippene i Bibelen står for frihet og likeverd, men at løsrevne tekster var blitt misbrukt og feiltolket til inntekt for dødsstraff, slaveri,

polygami og kvinneundertrykkelse, sier Økland

Etter å ha blitt skuffet av den engelske bibeloversettelsen som kom i 1888, samlet Stanton en komite på 26 kvinner til en ny bibeloversettelse, som skulle «rense» Bibelen for de mannlige oversetternes kvinneundertrykkende tolkninger. Resultatet ble The Woman's Bible.

Frikjenne slangen og frigjøre kvinnen

I sin kvinnebibel hadde Stanton også referanser til Darwin.

Økland viser til appendikset der det blant annet står: «Hvis vi aksepterer den darwinistiske teorien at menneskeslekten har hatt en gradvis vekst fra en lavere til en høyere livsform og at historien om syndefallet er en myte, kan vi frifinne slangen, frigjøre kvinnen og rekonstruere en mer rasjonell religion.»

– Kvinnesakskvinnene forente darwinistiskinspirert utviklingsoptimisme med bibeltroskap på interessante måter. Ut fra dette konstruerte de nye tolkninger av religion som la grunnlaget for en ny og mer moderne forståelse av kjønn og samfunn med mulighet for politisk endring, sier Tønnessen.

Men der Stanton mente syndefallet var en myte, mente Hansteen at straffen for syndefallet nå var oppfylt. Etter avtjent straff måtte kvinnen nå frigjøres fra den undertrykkelse hun hadde lidd under, og bli mannens like, slik hun var ment å være fra begynnelsen. Tiden var kommet for frigjøring og opplysning.

Frigjorte kvinner lager bedre barn

I motsetning til Aasta Hansteen brukte Elizabeth Cady Stanton også darwinistiskinspirerte tanker om reproduksjon til å argumentere for kvinnesaken.

– Stanton mente for eksempel at frigjorte kvinner ville velge bedre partnere og dermed få bedre barn. Hun argumenterte på denne måten allerede før Darwin utga On the Origin of Species, og fant støtte for sitt syn hos Darwin, forteller Økland.

Kombinasjonen av Darwin og Bibelen opprørte mange i samtiden, ikke minst i Norge. «Vantroens Kvindeemancipatører» var et uttrykk som ble brukt her hjemme.

– For de konservative teologene og prestene i Norge representerte hele den moderne kvinnesaksbevegelsen rett og slett vantroen, slår Tønnessen fast.

For enkelte på motsatt side, som for eksempel Bjørnstjerne Bjørnson, var det derimot en provokasjon at så mange av de ledende kvinnesakskvinnene ikke stilte spørsmål ved Bibelens

troverdighet, men bare ved fortolkningen.

Artikkelen ble opprinnelig publisert i Kildens nyhetsmagasin 13. september 2013, og redigert av Kilden i 2023.

Se også

- [Aasta Hansteen – Norges første feministiske aktivist](#)

RELIGION

Av Ingrid Wreden Kåss, 2013

Last ned | Del

Meldinger ved utskriftstidspunkt 23. oktober 2026, kl. 00.48 CEST

Det ble ikke vist noen globale meldinger eller andre viktige meldinger da dette dokumentet ble skrevet ut.